

Artikel

Tvivel om gyldigheden af støjbekendtgørelsen og tilladelser til vindmølleparker

– om rækkevidden og retsvirkningen af SMV-direktivet efter to nye EU-domme

af professor, dr.jur. Peter Pagh

EU-Domstolen har i to nye domme fortolket rækkevidden og retsvirkningen af direktiv 2001/42 om miljøvurdering af planer og programmer (SMV-direktivet) på en måde, der nok må komme som noget af en overraskelse for statslige og kommunale myndigheder. I sag C-290/15 blev det fastslået, at Walloniens vindmøllebekendtgørelse, der minder om den danske vindmøllebekendtgørelse, udgør en plan eller et program efter SMV-direktivet. Vedtagelsen af bekendtgørelsen er derfor omfattet af kravet om forudgående miljøvurdering og offentlig høring, selv om bekendtgørelsen har karakter af en generel regulering af arealanvendelsen. I sag C-379/15 tog EU-Domstolen i en sag fra Frankrig mere uddybende stilling til retsvirkningerne af, at en national retsakt er vedtaget uden overholdelse af SMV-direktivet. Dommen fastslår, at retsvirkningen af en sådan overtrædelse er, at ikke alene retsaktens er ugyldig, men at alle de efterfølgende planer og afgørelser, der er besluttet på grundlag af den pågældende retsakt, ligeledes er ugyldige. Dette kan kun fraviges, når fire betingelser er opfyldt, hvilket må afgøres i forbindelse med hver enkelt afgørelse, som er truffet på grundlag af den ugyldige retsakt. Endvidere fastslår dommen, at hvis det ikke er muligt at anke den nationale domstols prøvelse af den manglende overholdelse af SMV-direktivet, kræver en sådan undtagelsesvis fravigelse af ugyldighedsvirkning forelæggelse for EU-Domstolen, medmindre den nationale domstol på detaljeret vis redegør for, at betingelserne for ikke at annullere retsaktens er opfyldt. Artiklen

belyser de to domme og drøfter de vidtgående konsekvenser, som dommene må antages at få for verserende klage- og straffesager vedrørende vindmølleparker og husdyrbrug. Artiklen indledes med en kort omtale af SMV-direktivet og EU-Domstolens tidligere retspraksis vedrørende direktivet.

1. SMV-direktivet

Efter mere end 10 års erfaring med direktiv 85/337 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet (VVM-direktivet) vedtog EU i juni 2001 direktiv 2001/42 om vurdering af bestemte planers og programmers indvirkning på miljøet (SMV-direktivet).¹ Hvor VVM-direktivet havde indført krav om forudgående miljøvurdering og offentlig høring af en række projekter (listet i direktivets bilag I) samt krav om VVM-screening af en række andre projekter (listet i direktivets bilag II), blev disse processuelle principper med SMV-direktivet udstrakt til også at omfatte 'planer og programmer'.

Når EU indførte regler om miljøvurdering og offentlig høring af planer og programmer, var det begrundet med ønsket om at inddrage miljøhensyn i den tidligst mulige fase af beslutningsprocessen. Erfaringerne med VVM-direktivet havde således vist, at arealanvendelsesplaner og andre planer for fx udbygning af forskellige sektorer i en del tilfælde fastsatte rammer for projekter, som begrænsede mulighederne for alternativ placering og udformning af projekter, ligesom planer i nogle tilfælde be-

1. SMV er forkortelse for Strategisk Miljøvurdering.

grænsede offentlighedens mulighed for at påvirke beslutningsprocessen.

På linje med VVM-direktivet indeholder SMV-direktivet intet krav om en bestemt beskyttelse af miljøet og naturen. Reglerne har alene *processuel karakter* og forhindrer på ingen måde, at der vedtages planer eller tillades projekter, som ødelægger sårbare miljøer eller skader sundheden,² da denne beskyttelse beror på materielle regler, som fx naturbeskyttelsesloven og miljøbeskyttelsesloven.

VVM- og SMV-reglerne supplerer det forvaltningsretlige officialprincip, hvorefter sagen skal oplyses tilstrækkeligt, med særlige undersøgelseskrav af direkte og indirekte miljøvirkninger, ligesom reglerne supplerer de almindelige krav om partshøring med en pligt til at oplyse og høre en bredere kreds (den berørte offentlighed) om miljøvirkningerne af forslag til planer og ansøgninger om tilladelser, så den berørte offentlighed kan udtale sig, inden afgørelsen træffes eller planen besluttet. Grundlæggende skal VVM- og SMV-reglerne således øge kvaliteten af beslutningsgrundlaget i forhold til de almindelige forvaltningsretlige regler. Samtidig betyder reglerne i de to direktiver, at de forskellige interessenter i planer og projekter skal have mulighed for at søge at påvirke beslutninger om projekter og planer, selv om de pågældende interessenter ikke er parter, når blot de pågældende kan anses for omfattet af 'den berørte offentlighed'.

2. EU-Domstolens fortolkning af SMV-direktivet

På linje med mange andre miljødirektiver gav SMV-direktivet i begyndelsen anledning til flere sager ved EU-Domstolen om manglende gennemførelse af direktivet i medlemsstaterne.³ Men her-

efter har sagerne ved EU-Domstolen fulgt nogenlunde samme forløb, som har kendetegnet sagerne om VVM-direktivet, hvor spørgsmålene primært har drejet sig om, i hvilke tilfælde SMV-direktivets skal anvendes, og hvilken retsvirkning det har, at SMV-direktivets regler er overtrådt.⁴

I sag C-418/04 *Kommissionen mod Irland*, der drejede sig om mangelfuld gennemførelse af habitatdirektivets beskyttelse af Natura 2000-områder, fastslog EU-Domstolen, at en miljøvurdering af en plan efter SMV-direktivet ikke kan erstatte en konsekvensvurdering af Natura 2000 områder efter habitatdirektivets art. 6(3), ligesom en konsekvensvurdering ikke kan erstatte en miljøvurdering efter SMV-direktivet.⁵ Det fremgår dog af sag C-177/11 *Syllogos Ellinon Poleodomon kai Chorotakton*, at hvis en plan kræver konsekvensvurdering efter habitatdirektivets art. 6(3), vil dette i sig selv tillige udløse krav om miljøvurdering efter SMV-direktivet.

I sag C-295/10 *Valciukienė m.fl.* blev det endvidere fastslået, at en miljøvurdering efter VVM-direktivet ikke kan erstatte en miljøvurdering efter SMV-direktivet, ligesom miljøvurdering efter SMV-direktivet ikke kan erstatte en miljøvurdering af et konkret projekt efter VVM-direktivet, da de to direktiver indeholder forskellige krav til miljøvurderingen. Dommen fastslog endvidere, at en lokalplan for en svinefarm er omfattet af SMV-direktivet, uanset at lokalplanen kun angår en enkelt aktivitet, der tillige som i dette tilfælde var omfattet af kravet om VVM. Dette blev begrundet med definitionen af begrebet 'planer og programmer' i SMV-direktivets

2. Med henvisning VVM-direktivets rent processuelle karakter afviste EU-Domstolen i sag C-420/11 *Jutta Leth*, at tilladelse til lufthavnsudvidelse uden VVM gav naboer krav på erstatning efter EU-retten, medmindre en sådan værmet interesse kan begrundes med, at tilsvarende overtrædelser i national ret gav krav på erstatning (ækvivalensprincippet).

3. Se sag C-54/06 *Kommissionen mod Belgien*, sag C-77/06 *Kommissionen mod Luxembourg*, sag C-159/06 *Kommissionen mod Finland*, sag C- 376/06 *Kommissionen mod Portugal* og sag C-40/07 *Kommissionen mod Italien*.

4. En enkelt sag har dog drejet sig om den i SMV-direktivets art. 6(3) fastsatte pligt til at høre andre myndigheder forud for vedtagelsen af planer og programmer, nemlig sag C-474/10 *Seaport*, hvor EU-Domstolen fastslog, at medlemsstaterne er forpligtet til at sikre, at høringsmyndigheden er forskellig fra den myndighed som har udarbejdet planforslaget.

5. Se uddybende om dommen i sag C-418/04, *Pagh*: TfM 2008.1.

art. 2(a)⁶ og den saglige afgrænsning af SMV-direktivets anvendelse i art. 3, hvor det i art. 3(2) anføres, at reglerne omfatter planer og programmer

- a) som udarbejdes inden for landbrug, skovbrug, fiskeri, energi, industri, transport, affaldshåndtering, vandforvaltning, telekommunikation, turisme, *fysisk planlægning og arealanvendelse, og som fastlægger rammerne for fremtidige anlægstilladelser til de projekter, der er omhandlet i bilag I og II til [VVM-direktivet], eller*
- b) for hvilke det på grund af den sandsynlige indvirkning på lokaliteter er besluttet, at der kræves en vurdering i medfør af artikel 6 eller 7 i [habitatdirektivet]. (min fremhævelse).⁷

Med henvisning til disse bestemmelser udtalte EU-Domstolen i sag C-295/10 *Valciukienė m.fl.* i præmis 40-41:

»Ordlyden af artikel 3(2)(a), sammenholdt med tiende betragtning til direktiv 2001/42, giver ikke grundlag for at konstatere, at bestemmelsens anvendelsesområde skal begrænses til planer og programmer, som fastlægger rammerne for projekter, der omfatter flere genstande i en eller flere af de sektorer, som nævnte bestemmelse henviser til.

Ordene »alle planer og programmer, som udarbejdes for en række sektorer« i nævnte betragtning bekræfter desuden, at direktivets artikel 3(2)(a), omhandler alle planer og programmer, der er udarbejdet for hver af de sektorer, som den nævner, herunder sektoren for fysisk planlægning for landbrugsområder isoleret betragtet, og ikke kun planer og

6. I art. 2(a) er 'planer og programmer' defineret som »planer og programmer [...] samt ændringer deri – som udarbejdes og/eller vedtages af en national, regional eller lokal myndighed, eller som udarbejdes af en myndighed med henblik på vedtagelse af parlament eller regering via en lovgivningsprocedure, og – som kræves ifølge love og administrative bestemmelser«.
7. Herudover »afgør medlemsstaterne« efter SMV-direktivets art. 3(4), »om planer og programmer, som ikke falder ind under art. 3(2), men som fastlægger rammerne for fremtidige anlægstilladelser til projekter, kan forventes at få væsentlig indvirkning på miljøet«. Reglen skal forstås således, at hvis en plan eller program (som defineret i art. 2(a)) har væsentlig miljøvirkning, skal medlemsstaterne sikre, at også disse planer og programmer omfattes af SMV-direktivets procedureregler, selv om planen eller programmet ikke er omfattet af SMV-direktivets art. 3(2).

programmer, der er udarbejdet samtidigt for flere af disse sektorer.«

Denne udvidende fortolkning af SMV-direktivets anvendelsesområde blev gentaget i sag C-567/10 *Inter Environnement Bruxelles*, hvor det blev fastslået, at SMV-direktivet også finder anvendelse ved ophævelse af lokalplaner. I sag C-463/11 L mod M, der var foranlediget af en præjudiciel forelæggelse fra en tysk domstol, fastslog EU-Domstolen endvidere, at det er i modstrid med SMV-direktivet at fritage en bebyggelsesplan eller ændringer af denne for miljøvurdering, fordi planen kun angår mindre end 20.000 m² og ikke krænker miljøhensyn.

Selv om SMV-direktivet efter dommen i sag C-295/10 kan finde anvendelse på planer, der alene omfatter et enkelt projekt, er det dog en betingelse, at der er tale om en *plan* eller et *program*, jf. sag C-43/10 *Nomarchiaki Aftodioikisi Aitolokarnanias m.fl.*, hvor EU-Domstolen i en sag om et projekt til omlægning af græsk flod afviste, at beslutningen om omlægningen kunne anses for en plan omfattet af SMV-direktivet med den begrundelse, at vedtagelsen af det pågældende projekt ikke udgjorde »en retsakt, der fastlægger kriterier og fremgangsmåder for arealanvendelse eller fastsætter regler og kontrolprocedurer, som gennemførelsen af en eller flere projekter er underlagt.«⁸

Det fremgår videre af EU-Domstolens praksis, at den omstændighed, at planen eller programmet vedtages for at forbedre beskyttelsen af miljøet eller naturen, ikke betyder, at planen er undtaget fra SMV-direktivets krav om forudgående miljøvurdering og offentlig høring. Således fastslog EU-Domstolen i sag C-473/14 *Dimod Kropias Attikis* om mindre ændringer af en fredningskendelse for et beskyttet bjergområde omkring Athen, at ændringen var omfattet af SMV-direktivets krav om forudgående miljøvurdering og offentlig høring, selv om ændringerne betød en bedre beskyttelse af naturen.⁹

I de forenede sager C-105/09 og 110/09 *Terre Wallonne I* fastslog EU-Domstolen, at SMV-direktivets regler også omfatter medlemsstaternes vedta-

8. Se uddybende om dommen i sag C-43/10, *Pagh*: TfM 2012.165.

9. Se uddybende om dommen i sag 473/14, *Pagh*: TfM 2016.3.

gelse af det handlingsprogram for nedbringelse af landbrugets kvælstofforurening, som medlemsstaterne efter nitratdirektivets art. 5 er forpligtet til at vedtage, og at dette også gælder, selv om handlingsprogrammet vedtages som bekendtgørelse. Den omstændighed, at nitrathandlingsprogrammerne tjener til at forbedre miljøbeskyttelsen, fritager således heller ikke mere generelle retsakter fra at være omfattet af SMV-direktivet, hvis retsakten må anses for en plan eller et program i SMV-direktivets forstand.

Det fremgår allerede af ovenstående gennemgang af praksis frem til 2016, at SMV-direktivet omfatter ganske mange retsakter og at anvendelsesområdet er langt mere omfattende end de arealanvendelsesplaner, der vedtages efter planloven.

EU-Domstolen har endvidere før 2016 i to domme taget stilling til, hvilke retsvirkninger det har, at en retsakt omfattet af SMV-direktivets regler er vedtaget uden iagttagelse af SMV-direktivets regler om forudgående miljøvurdering og offentlig høring. I den præjudicielle sag fra Tyskland i C-463/11 L mod M afviste EU-Domstolen, at ugyldighedsvirkning af manglende overholdelse af SMV-direktivet kunne begrænses til åbenbare overtrædelser, der har været konkret væsentlige for planens endelige udformning. Mere uddybende fastslog EU-Domstolens store afdeling i sag C-41/11 *Terre Wallonne II*, at en wallonsk handlingsplan til gennemførelse af nitratdirektivet vedtaget uden overholdelse af SMV-direktivet som udgangspunkt er ugyldig og skal ophæves med det samme, så ophævelsen ikke kan udsættes til en efterfølgende retlig lovliggørelse. Dette kan dog efter dommen fraviges, hvis følgende fire betingelser er opfyldt: (1) en øjeblikkelig ophævelse af planen vil have skadelig virkning på miljøet, (2) disse skadelige virkninger ikke kan begrænses på anden måde, (3) den omhandlede plan (retsakt) er i overensstemmelse med nitratdirektivet, og (4) overtrædelserne af SMV-direktivets procedure sker ikke for en længere periode end strengt nødvendigt.¹⁰

Foreløbigt sammenfattende viser EU-Domstolens praksis, at SMV-direktivet har et meget vidt

anvendelsesområde, fordi begrebet 'planer og programmer' skal fortolkes udvidende. Dette bevirker, at SMV-direktivet ikke er begrænset til beslutninger, der betegnes plan eller program. Reglerne omfatter alle retsakter, der fastlægger kriterier og fremgangsmåder for arealanvendelse eller fastsætter regler og kontrolprocedurer, som gennemførelsen af en eller flere projekter er underlagt, som anført i sag C-43/10. Det fremgår videre af sag C-473/14 *Dimod Kropias Attikis*, at også mindre ændringer af planer er omfattet af SMV-direktivet, og at dette gælder med særlig vægt, hvis den oprindelige plan er vedtaget uden forudgående SMV-procedure. Med EU-Domstolens store afdelings dom i sag C-41/11 *Terre Wallonne II* må det endvidere anses for fastslået, at SMV-direktivets regler har direkte effekt, og at overtrædelse medfører, at den vedtagne plan er ugyldig og uden retsvirkning, medmindre der undtagelsesvis er grundlag for at tillægge planen midlertidig gyldighed på grundlag af de fire betingelser, der blev fastlagt i dommen.

Derimod havde EU-Domstolen ikke i ovennævnte sager taget stilling til, om SMV-direktivet omfatter generelle retsakter, der ikke er en gennemførelse af en direktivfastsat forpligtelse til at vedtage handlingsplaner eller programmer, ligesom EU-Domstolen ikke havde taget stilling til, om ugyldighedsvirkningen af overtrædelse af SMV-direktivet også omfatter de enkelte tilladelser og andre afgørelser, som træffes på grundlag af den ugyldige plan, eller i hvilken udstrækning fravigelse af ugyldighedsvirkning kræver forelægning for EU-Domstolen. Disse tre forhold er der imidlertid nu taget stilling til med EU-Domstolens dom af 28. juli 2016 i sag C-379/15 og dom af 27. oktober 2016 i sag C-290/15, hvor jeg indleder med den sidste dom.

2.1 Dommen i C-290/15 *Patrice D'Oultramont m.fl.*

Baggrunden for sag C-290/15 *Patrice D'Oultramont m.fl.* var en tvist om gyldigheden af den wallonske regerings anordning eller bekendtgørelse af 13. februar 2014 om vindmølleparker med en samlet effekt over 0,5 MW. Bekendtgørelsen indeholder nærmere regler for vindmøller mht. skyggegener, grænseværdier for støj, afstandskrav til

10. Se uddybende om dommen i sag 41/11, *Pagh*: TfM 2012.62.

magnetfelt, lysmarkering mv. (i det følgende den wallonske vindmøllebekendtgørelse). En række borgere havde anlagt sag ved Conseil d'Etat (den belgiske forfatningsdomstol) med påstand om, at bekendtgørelsen var ugyldig, fordi den var vedtaget, uden at SMV-direktivets regler om miljøvurdering og høring af den berørte offentlighed var iagttaget, hvilket førte til en præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen.

Den wallonske regering afviste med støtte fra den franske regering og foreningen til fremme af vedvarende energi (ASBL), at bekendtgørelsen kunne anses for en plan eller program omfattet af SMV-direktivet, og henviste til, at der var tale om en generel sektorspecifik regulering, der ikke fastlægger anvendelsen af eller beskyttelsesordninger for en eller flere bestemte lokaliteter, men omfatter alle vindmølleparker, uanset hvor vindmølleparken placeres.

EU-Domstolen tog udgangspunkt i, at afgrænsningen af begrebet 'planer og programmer' i SMV-direktivet må tage udgangspunkt i direktivets formål, og at det af SMV-direktivets art. 2(a) fremgår, at planer og programmer også omfatter retsakter vedtaget ved en lovgivningsprocedure. Efter at have understreget, at begrebet 'planer og programmer' skal fortolkes bredt, og at reglerne ikke er begrænset til planlægning af et bestemt geografisk område (præmis 45), lagde EU-Domstolen til grund, at den wallonske vindmøllebekendtgørelse bidrager til at definere rammerne for gennemførelsen af vindmølleparker, der er blandt de projekter, der er anført i VVM-direktivets bilag II. Herefter udtalte dommen i præmis 49-50:

»at begrebet 'planer og programmer' vedrører enhver retsakt, der, idet den definerer de regler og kontrolprocedurer, der skal finde anvendelse på den pågældende sektor, fastlægger en betydningsfuld helhed af kriterier og fremgangsmåder for tilladelse og iværksættelse af et eller flere projekter, der kan have væsentlige indvirkninger på miljøet [...]. I det foreliggende tilfælde skal det bemærkes, at anordningen af 13/2 2014 navnlig vedrører tekniske regler, nærmere bestemmelser for driften (herunder de stroboskopiske skygger), forebyggelse mod ulykker og brand (herunder standsning af vindmøllen), regler for støjniveauet, reetablering og sikkerhedsstillelse for vindmøllerne. Sådanne regler har en betydning og rækkevidde, der er tilstrækkeligt væsentlig for fastlæggelsen af de betingelser, der skal gælde for den pågældende sektor, og de

valg, navnlig af miljømæssig art, der kan træffes i henhold til de nævnte regler, skal afgøre de betingelser, hvorunder de konkrete projekter vedrørende opførelse og drift af vindmøllelokaliteter kan tillades i fremtiden.« (min fremhævelse).

På denne baggrund konkluderede EU-Domstolen, at SMV-direktivets regler omfatter »en anordning som den i hovedsagen omhandlede, der indeholder forskellige bestemmelser vedrørende opstilling af vindmøller, som skal overholdes i forbindelse med udstedelse af administrative godkendelser til opførelse og drift af sådanne anlæg, henhører under begrebet 'planer og programmer' i dette direktivs forstand«.

Det følger således af dommen i sag C-290/15, at SMV-direktivet ikke er begrænset til retsakter der regulerer et begrænset geografisk område i en medlemsstat. SMV-direktivets regler gælder således også for sektorspecifik planlægning af områder eller zoner generelt, når den pågældende generelle retsakt fastlægger en betydningsfuld helhed af kriterier og fremgangsmåder for tilladelse og iværksættelse af et eller flere projekter, der kan have væsentlig indvirkning på miljøet.

Som jeg vender tilbage nedenfor, må dommen betyde, at den danske bekendtgørelse nr. 1736 af 21. december 2015 om støj fra vindmøller er omfattet af SMV-direktivets regler, hvilket ligeledes gælder de foregående bekendtgørelser nr. 1284 af 15. december 2011 og nr. 1518 af 14. december 2006, hvilket kan sammenholdes med, at de nævnte bekendtgørelser er vedtaget uden iagttagelse af reglerne i SMV-direktivet.

2.2 Dommen i C-379/15 Association France Nature Environnement

Baggrunden for sag C-379/15 var, at Association France Nature Environnement (AFNE) havde anlagt sag ved Conseil d'Etat om annullation af den franske gennemførelseslovgivning af SMV-direktivet, hvilket i første omgang førte til, at AFNE fik medhold i, at dele af den franske gennemførelseslovgivning var i modstrid med SMV-direktivet. Men den franske domstol blev herefter i tvivl om retsvirkningen af, at dekretet blev delvist ophævet, fordi det som udgangspunkt vil betyde, at planer, der var vedtaget på grundlag af det annullerede de-

kret, var ugyldige, og at de afgørelser, der var truffet på grundlag af de ugyldige planer, ligeledes blev ugyldige. Den franske domstol ønskede på denne baggrund at udsætte en ophævelse af det franske dekret, så det blev muligt at vedtage gyldige planer og afgørelser for at undgå, at der ville opstå et retligt tomrum. Dette gav anledning til en præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen (EUD) om, hvorvidt en udsættelse af annullationen af dekretet kræver en præjudiciel forelæggelse for EUD, henholdsvis om en udsættelse kan begrundes med tvungende miljøhensyn.

EU-Domstolen tog udgangspunkt i, at det i sag C-41/11 *Terre Wallonne II* var fastslået, at når en national retsakt er vedtaget i modstrid med SMV-direktivet, er det kun undtagelsesvis muligt at opretholde visse virkninger af den nationale retsakt, og at dette som anført ovenfor kræver, at fire betingelser alle er opfyldt.

I forhold til den franske domstols tvivl om muligheden for ikke at annullere en nationale retsakt pga. de skadelige virkninger for miljøet, en sådan annullation vil kunne medføre, bemærkede dommen (præmis 33),

»at det kun er Domstolen, der undtagelsesvis og af tvingende retssikkerhedsmæssige hensyn kan træffe bestemmelse om en midlertidig suspension af den fortrængende virkning, som en direkte anvendelig EU-bestemmelse har i forhold til national ret, der er i strid hermed. Hvis nationale retsinstanser havde beføjelse til at give nationale bestemmelser forrang for EU-retten, der er til hinder for sådanne bestemmelser, også selv om det blot er midlertidigt, ville nemlig det være til skade for den ensartede anvendelse af EU-retten.«

Herefter tog EU-Domstolen udgangspunkt i, at det med sag C-41/11 *Terre Wallonne II* var fastslået, at når en national retsakt er vedtaget i modstrid med SMV-direktivet, er det kun undtagelsesvis muligt at opretholde visse virkninger af den nationale retsakt, og at dette (som anført ovenfor) kræver, at fire betingelser alle er opfyldt. Dommen i C-41/11 måtte derfor tages som udtryk for svaret på den vanskelige afvejning mellem legalitetsprincippet og princippet om EU-retten forrang på den ene side med kravet om miljøbeskyttelse på den anden side (præmis 36-38).

Spørgsmålet var herefter, om det alene var den generelle retsakt, der som udgangspunkt skal annulleres, eller om dette også skal have konsekvenser for de planer, tilladelser og andre afgørelser, der er truffet på grundlag af den ugyldige retsakt. Hertil svarede EU-Domstolen, at den mulighed, der er indrømmet de nationale domstole for midlertidigt at undlade at annullere den nationale retsakt, »har karakter af en undtagelse, [der] kun [kan] anvendes i hvert enkelt tilfælde og ikke på abstrakt eller generel måde« (præmis 40).

Herefter sammenfattede EU-Domstolen de materielle betingelser for, at tvingende miljøhensyn trods overtrædelse af SMV-direktivet undtagelsesvis kan føre til, at der ikke skal ske annullation af nationale retsakter således (præmis 43):

»at en national ret, når dette er muligt i henhold til de nationale retsregler, undtagelsesvis og i hvert enkelt tilfælde ratione temporis kan begrænse visse virkninger af en afgørelse om, at en bestemmelse i national ret, der blevet vedtaget under tilsidesættelse af de forpligtelser, der er fastsat i direktiv 2001/42, navnlig de forpligtelser, der følger af artikel 6, stk. 3, heri, er ulovlig, på betingelse af, at en sådan begrænsning er nødvendig, idet der foreligger et tvingende hensyn til miljøbeskyttelsen, og henset til de særlige omstændigheder i den sag, der er indbragt for den. Denne mulighed, der har karakter af en undtagelse, kan imidlertid kun benyttes, hvis alle de betingelser, der fremgår af C-41/11 er opfyldt, dvs.:

- at den anfægtede nationale bestemmelse udgør en foranstaltning til korrekt gennemførelse af EU-retten på miljøbeskyttelsesområdet
- vedtagelsen og ikrafttrædelsen af en ny national bestemmelse ikke gør det muligt at undgå de skadelige virkninger på miljøet, som følger af annullationen af den anfægtede nationale bestemmelse
- annullationen af denne sidstnævnte medfører, at der skabes et retligt tomrum for så vidt angår gennemførelsen af EU-retten på miljøområdet, som ville være mere skadelig for miljøet i den forstand, at annullationen ville betyde ringere beskyttelse og således ville modvirke selve EU-rettens væsentligste formål, og
- en undtagelsesvis opretholdelse af virkningerne af en sådan bestemmelse omfatter alene en tidsperiode, som er begrænset til det strengt nødvendige til vedtagelse af foranstaltninger, der kan afhjælpe den konstaterede uregelmæssighed.«

Det følger således uden videre af denne del af dommen i sag C-379/15, at hvis den nationale retsakt ud over mangler i forhold til SMV-direktivets

regler er i modstrid med andre EU-regler på miljøområdet, er det på forhånd udelukket at tillægge den nationale retsakt begrænset gyldighed. Det følger videre, at SMV-direktivets ugyldighedsvirkning ikke begrænser sig til den mere eller mindre overordnede plan, men gælder alle afgørelser, der træffes på grundlag af den SMV-stridige nationale retsakt, og at denne ugyldighedsvirkning ikke kan afgøres generelt, men må afgøres i hvert enkelt tilfælde. Denne sidste del svarer faktisk til Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse i MAD 2014.54 Nmk, hvor Københavns Kommunes rammeafgørelse for støjkrav mv. på de enkelte byggepladser i Metro-Cityringen blev anset ugyldig pga. manglende SMV, og hvor Natur- og Miljøklagenævnet i konsekvens heraf ophævede alle de påbud, som var meddelt på grundlag af den ugyldige rammeafgørelse.

Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt det kræver forelæggelse for EUD, hvis de nationale domstoles undtagelsesvis i hvert enkelt tilfælde skal udnytte beføjelsen til ikke at ophæve gyldigheden af en national retsakt, tog EU-Domstolen udgangspunkt i CILFIT-dommen (sag 283/81), hvorefter der er forelæggelsespligt, at når en dom ikke kan appelleres, hvis der er den mindste tvivl om den korrekte fortolkning af EU-retten. Men herefter gik EU-Domstolen noget videre i præmis 52, hvor det anføres:

»at eftersom udøvelsen af denne mulighed, der har karakter af en undtagelse, kan påvirke overholdelsen af EU-retten forrang, kan den nationale ret kun undtages fra pligten til at forelægge Domstolen en præjudiciel afgørelse, for så vidt som retten er overbevist om, at udøvelsen af denne mulighed, der har karakter af en undtagelse, ikke giver anledning til nogen rimelig tvivl. Der skal desuden redegøres for fraværet af en sådan tvivl på detaljeret vis.«

Denne del af dommen i C-379/15 betyder med lidt andre ord, at hvis den nationale domstols afgørelse ikke kan appelleres, kan den nationale domstol ikke selv bestemme, at en SMV-stridig retsakt kan opretholdes midlertidigt uden at spørge EU-Domstolen, medmindre der ikke er nogen rimelig tvivl om, at de fire betingelser i sag C-41/11 er opfyldt, og forudsat at der på detaljeret vis er redegjort herfor i dommen.

Foreløbigt sammenfattende betyder dommen i sag C-379/15, at hvis en retsakt omfattet af SMV-di-

rektivet er vedtaget, uden at SMV-direktivet er overholdt, vil både retsakten og alle afgørelser, der er truffet på grundlag af retsakten normalt være ugyldige. Dette kan fraviges, når betingelserne i C-41/11 er opfyldt, men dette skal i så fald tydeligt fremgå af begrundelsen for et sådant udfald. Dette må ikke alene gælde appeldomstole, men må også gælde for byretterne og for Natur- og Miljøklagenævnet, hvor denne udvidede begrundelsespligt dog ikke er en betingelse for, at præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen kan undlades.

3. Den danske gennemførelse af SMV-direktivet

Mens den danske gennemførelse af VVM-direktivet gik helt galt fra begyndelsen, bl.a. fordi Miljøministeriet oprindeligt fejlagtigt troede, at VVM helt kunne undlades for bilag II-projekter, at reglerne ikke gjaldt for anlægslove, og at en VVM-tiladelse svarede til et regionplantillæg (og senere et kommuneplantillæg),¹¹ er den formelle danske gennemførelse af SMV-direktivet forløbet nogenlunde gnidningsfrit med miljøvurderingsloven,¹² så det »kun« var nødvendigt med én ændring af loven pga. åbningsskrivelse fra Kommissionen.¹³

Med virkning fra 1. maj 2017 samles den danske gennemførelse af VVM-direktivet og SMV-direktivet i en fælles lov, lov nr. 425 af 18. maj 2016

11. De danske problemer med VVM-direktivet og de mange misforståelser af direktivets regler i Naturklagenævnet og Natur- og Miljøklagenævnet er uddybende belyst i bl.a. *Anker*: Planlovskommentaren, 2013, s. 256 ff.; *Pagh*: Fast ejendom – regulering og køb (2. udg.) 2013, s. 316 ff.; *Pagh*: UfR 2000B.256; *Pagh*: TfM 2004.369, *Pagh*: TfM 2006.373, *Pagh*: TfM 2008.76; *Pagh*: TfM 2008.326; *Pagh*: MAD 2009.158; *Pagh*: TfM 2010.282; *Pagh*: TfM 2011.189; *Pagh*: TfM 2013.32.
12. Om den første miljøvurderingslov, se *Østergaard*: TfM 2004.320.
13. Se lov nr. 250 af 21. marts 2009, hvor det bl.a. blev præciseret, at miljøvurderingsloven også omfatter planer og programmer, der udarbejdes på grundlag af administrative bestemmelser eller som grundlag for myndighedens administration, og hvor klageadgang til Natur- og Miljøklagenævnet efter miljøvurderingslovens § 16 blev udvidet, ligesom det i miljøvurderingslovens § 11 a blev præciseret, at en miljøvurdering efter miljøvurderingsloven ikke erstatter eller kan erstattes af en VVM-procedure.

om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM). Med loven etableres en fælles ramme for i bedre grad at koordinere processerne efter SMV-direktivet og VVM-direktivet, hvilket forekommer velbegrundet især i relation til planloven. I forhold til de danske myndigheders vanskeligheder med at anvende SMV-direktivet uden for planlovens område i overensstemmelse med EU-Domstolens fortolkning gør den nye fælles lov dog ikke en forskel, da den formelt korrekte implementering af SMV-direktivet med miljømålsloven i forvejen må anses for på plads.

Selv om den formelle danske gennemførelse i miljøvurderingsloven siden 2009 må anses for korrekt, har det imidlertid voldt store problemer for de statslige og kommunale myndigheder at overholde reglerne. Dette skyldes først og fremmest, at miljøvurderingslovens regler om miljøvurdering af planer primært er blevet opfattet som relevant for kommune- og lokalplaner.¹⁴

Det er således i udtalt grad overset af både kommuner og statslige styrelser og departementer, at SMV-reglerne også gælder for ganske mange andre retsakter, som må anses for en plan eller et program i SMV-direktivets forstand, fordi retsakterne på forskellig vis fastlægger rammer for arealanvendelsen eller for, om der skal gives tilladelse til projekter omfattet af VVM-direktivets bilag I eller bilag II, som fx spildevandsplaner og affaldsplaner.¹⁵

Tilsvarende har Naturstyrelsen overset, at miljøvurderingslovens regler også gælder ved vedtagelse af fredningsbekendtgørelser for bestemte geografiske områder efter jagt- og vildtforvaltningsloven, hvor Natur- og Miljøklagenævnet dog i MAD 2015.100 Nmk og MAD 2015.404 Nmk afviste klage med henvisning til, at klagen var indgivet for sent, selv om der hverken i jagt- og vildtforvaltningsloven eller miljøvurderingsloven er en klagefrist. Når selv den statslige myndighed, der har haft ansvaret for at gennemføre SMV-direktivet, ikke har været opmærksom på SMV-direktivets vidtgående

anvendelsesområde, er det nærliggende at antage, at problemerne er endnu større i de mange statslige styrelser, der normalt ikke har med miljøområdet at gøre og som følge heraf ikke er opmærksom på, at miljøvurderingsloven (og SMV-direktivet) også gælder for retsakter vedrørende bl.a. energi, transport og landbrug. Og tilsvarende problemer melder sig for kommunerne.

Den hidtidige praksis fra Natur- og Miljøklagenævnet og danske domstole tyder imidlertid på, at de formentlig ganske mange tilsidesættelser af SMV-direktivets regler ved vedtagelse af retsakter, der er omfattet af SMV-direktivet, hidtil normalt er sket uden påtale og retlige konsekvenser, fordi både myndigheder og parter – herunder også danske miljøforeninger – synes uden nævneværdigt kendskab til SMV-reglernes vidtgående anvendelsesområde og deres retsvirkning.

Problemet illustreres i Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 1. juli 2016, hvor nævnet afgjorde klage over Naturstyrelsens dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 65 a fra strandbeskyttelseslinjen til etablering af et feriecenter på Nordals med et forventet besøgstal på 560.000 turister (Nmk-500-00672). Erhvervs- og Vækstministeren havde med hjemmel i planlovens § 5 om forsøgsprojekter i kystområder meddelt tilladelse til projektet, og ifølge lobemærkningerne til planlovens § 5 skal disse forsøgstilladelser »ikke miljøvurderes efter lov om miljøvurdering af planer og programmer, da der ikke er tale om en plan eller et program«. Efter EU-domstolens praksis er dette næppe korrekt, men da antagelsen ikke var anfægtet i klagesagen, tog nævnet ikke stilling til dette. Derimod ophævede klagenævnet på grundlag af den direkte effekt af habitatdirektivets art. 6(3) Naturstyrelsens dispensation, fordi der ikke var gennemført konsekvensvurdering af dispensationens kumulative virkninger på et nærliggende marint Natura 2000 område for bl.a. marsvin. Det sidste må tiltrædes, men sagen illustrerer i øvrigt, at ministerens tilladelse efter planlovens § 5 formentlig både kræver miljøvurdering og en konsekvensvurdering efter habitatdirektivets art. 6(3).

14. Se fx *Moe* i TfM 2012.148, hvor alene miljøvurderingslovens anvendelse på planer efter planloven belyses, og hvor *Moe* stiller sig tvivlende for, om Natur- og Miljøklagenævnet vil følge EU-Domstolens fortolkning i sag C-41/11 *Inter Environnement Wallonie*.

15. Se *Pagh*: TfM 2014.112.

4. Konsekvenserne af de to seneste EU-domme for dansk ret

Efter min opfattelse er dele af de i sag C-379/15 og sag C-290/15 indeholdte fortolkninger af SMV-direktivet inden for det forventelige. For mit eget vedkommende må jeg dog indrømme, at jeg ikke havde forventet, at SMV-direktivets anvendelsesområde kunne udstrækkes til støjbekendtgørelsen for vindmøller, selv om muligheden forelå, ligesom jeg ikke havde forventet en udvidet forelæggelsespligt mht. at undlade ugyldighedsvirkning af overtrædelse af SMV-reglerne.

Men med disse forbehold er der grund til at fremhæve, at de principielle synspunkter i de to domme ikke er fremmede for dansk ret. Således fastslog Natur- og Miljøklagenævnet i den mere principielle afgørelse i MAD 2014.54 Nmk om Københavns Kommunes rammeafgørelse for støjkrav til Cityringens byggepladser, at miljøvurderingsloven (og dermed SMV-direktivet) også omfatter de tilfælde, hvor en kommune vedtager et administrationsgrundlag for regulering af arealanvendelse eller miljøkrav til projekter efter miljøbeskyttelsesloven.¹⁶ Nævnet har således også antaget en udvidende fortolkning af SMV-direktivets anvendelsesområde på linje med de principielle betragtninger i sag C-290/15 om den wallonske vindmøllebekendtgørelse. For det andet fastslog nævnet i samme afgørelse (MAD 2014.54 Nmk), at rammeafgørelsens ugyldighed pga. miljøvurderingsloven medførte, at de påbud efter miljøbeskyttelseslovens § 42, der var meddelt på grundlag af rammeafgørelsen, blev ugyldige. Den dominoeffekt af ugyldighedsvirkning af overtrædelser af SMV-direktivets procedurkrav, der blev fastslået i den franske sag C-379/15, er således heller ikke fremmed for dansk ret.

Overvejer man herefter konsekvenserne af de to seneste EU-domme, rejser det tre spørgsmål. Det ene er, hvilken konsekvens dommen i sag C-290/15 har for de gældende danske bekendtgørelser, der må anses for en sektorspecifik regulering af arealanvendelse eller vilkår for tilladelser. Det andet er, hvilke retsvirkninger det har, at de pågældende

bekendtgørelser indtil nu er vedtaget i modstrid med SMV-direktivet i forhold til de afgørelser, der er truffet på grundlag af de pågældende bekendtgørelser. Det tredje spørgsmål er, om den manglende SMV af gældende bekendtgørelser har betydning for den strafferetlige håndhævelse. Disse tre spørgsmål drøftes i det følgende.

4.1 Pligt til at vedtage nye bekendtgørelser

Efter min opfattelse er det rimeligt åbenbart, at dommen i sag C-290/15 om den wallonske vindmøllebekendtgørelse må betyde, at den danske vindmøllebekendtgørelse skulle have været vedtaget efter SMV-proceduren, da bekendtgørelsen må anses for at have »betydning og rækkevidde, der er tilstrækkeligt væsentlig for fastlæggelsen af de betingelser, der skal gælde for den pågældende sektor, og de valg, navnlig af miljømæssig art, der kan træffes i henhold til de nævnte regler, skal afgøre de betingelser, hvorunder de konkrete projekter vedrørende opførelse og drift af vindmøllelokaliteter kan tillades i fremtiden,« som det anføres i sag C-290/15. Det er, så vidt jeg ved, ubestridt, at dette ikke er sket. I konsekvens heraf og som følge af EU-rettens forrang må Miljøstyrelsen derfor være forpligtet til at iværksætte en SMV-procedure med miljøvurdering og offentlig høring med henblik på at få vedtaget en ny vindmøllebekendtgørelse.

Det må endvidere antages, at de i sag C-290/15 anførte kriterier for, hvornår generelle retsakter er omfattet af SMV-direktivet, betyder, at husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen (2016/44) og husdyrgødningsbekendtgørelsen (2016/442) ligeledes er omfattet af SMV-direktivet. Da disse regler ikke er iagttaget for de gældende bekendtgørelser, må Miljøstyrelsen som følge heraf være forpligtet til at iværksætte en SMV-procedure med miljøvurdering og offentlig høring henblik på at få vedtaget en ny husdyrgødningsbekendtgørelse og en ny husdyrgodkendelsesbekendtgørelse. Dommen i sag C-290/15 må endvidere betyde, at Miljø- og Fødevareministeriet er forpligtet til at igangsætte SMV-procedure af fredningsbekendtgørelser efter jagt- og vildtforvaltningsloven, når disse er afsagt efter 21. juli 2006, med henblik på vedtagelse af nye fredningsbekendtgørelser efter jagt- og vildtforvaltningsloven. Det samme må gælde fredningskendel-

16. Se Basse: TFM 2014.140; Basse: TFM 2014.154; Pagh: 2014.112 og Pagh: Festskrift til Carsten Henriksen, 2015, s. 403.

ser efter naturbeskyttelsesloven, der er afsagt efter 21. juli 2006.¹⁷

Jeg har ikke noget overblik over, hvor mange andre bekendtgørelser der må anses for en sektor-specifik regulering af arealanvendelse eller af vilkår for tilladelse til projekter omfattet af VVM-direktivet. Men det kan dreje sig om et betydeligt antal, og det er formentlig ikke kun Miljø- og Fødevarerministeriet, der er berørt af dommen i sag C-290/15. De forskellige ministerier bør derfor undersøge, hvilke andre bekendtgørelser, der kan anses for en sektor-specifik regulering af arealanvendelse eller vilkår for tilladelser, som kræver SMV-procedure, så fejlene også kan rettes på andre områder. Alene dommen i sag C-290/15 stiller således krav om et meget omfattende oprydningssarbejde i tidligere retsakter, hvis omfang det er vanskeligt at overskue. Tilsvarende bør kommunerne foretage en nærmere gennemgang af, i hvilket omfang det fx er nødvendigt at gennemføre en SMV-procedure af spildevandsplaner og planer efter vandforsyningslovens vedtagelse efter 21. juli 2006.

4.2 Retsvirkning for tilladelser og afgørelser

Dommen i sag C-379/15 må (som nævnt) forstås på den måde, at det ikke alene er planen (den generelle regel), der berøres af den manglende SMV-procedure, men at dette også har betydning for gyldigheden af de afgørelser, der er truffet på grundlag af planen, uanset om denne har form som en bekendtgørelse.

Problemstillingen kan tydeliggøres med vindmøllebekendtgørelsen som eksempel. Spørgsmålet er nemlig, om dommen i sag C-379/15 skal forstås på den måde, at de tilladelser til vindmølleparker, der er meddelt efter juli 2006, er ugyldige, fordi tilladelse efter 2006 er baseret på en ugyldig støjbekendtgørelse. Det kan ganske vist anføres, at den manglende miljøvurdering af støjbekendtgørelsen er repareret efterfølgende med SMV og VVM-procedure af plangrundlaget for vindmølleparken. Pro-

blemet er imidlertid, at Natur- og Miljøklagenævnet i klager over plangrundlag og VVM-tilladelser til vindmølleparker har afvist at tage stilling til støjproblemer med henvisning til støjbekendtgørelsen. Fx afviste nævnet i MAD 2014.91 Nmk klage over plangrundlaget og VVM-tilladelse til vindmøllepark, idet nævnet bl.a. anførte, at nævnet ikke efter støjbekendtgørelsen var beføjet til at tage stilling til klassificering af området som støjfølsom arealanvendelse. Selv om kommunen har en sådan kompetence, løser dette ikke problemet, fordi kommunen er bundet af støjbekendtgørelsens regler. Den manglende miljøvurdering og offentlige høring af støjbekendtgørelsens støjklassificering får dermed i sig selv en betydning, der som udgangspunkt fører til, at VVM-tilladelse i hvert fald mht. støj er ugyldige.

Hertil må imidlertid anføres to indvendinger. Den ene er, at manglende støjregulering af vindmøller efter kriterierne i sag C-379/15 kan begrundes, at de gældende støjkrav opretholdes i hvert enkelt tilfælde, indtil der er vedtaget en ny vindmøllebekendtgørelse. Den anden indvending er, at plangrundlaget og VVM-tilladelsen for vindmølleparken er undergivet en 6-måneders søgsmålsfrist, som også må anerkendes efter EU-retten.¹⁸ Det vil derfor kun undtagelsesvis være muligt at gøre ugyldighedsindsigelse gældende i forhold til bestående vindmølleparker.

Dommen i sag C-379/15 kan dog have betydning for verserende klagesager om vindmølleparker. Natur- og Miljøklagenævnet er således formentlig som følge af dommen i sag C-379/15 forpligtet til at hjemvise verserende klagesager over vindmølleparker, så der kan træffes en ny afgørelse vedrørende plangrundlag og VVM-tilladelse, når der foreligger en ny vindmøllebekendtgørelse vedtaget i overensstemmelse med SMV-direktivets regler. Denne forpligtelse kan dog fraviges, hvis nævnet i den enkelte afgørelse begrundes, hvorledes de fire betingelser i sag C-379/15 er opfyldt, hvilket efter en umiddelbar vurdering forekommer meget vanskeligt.

Tilsvarende må dommen i sag C-379/15 betyde, at den kommunale sagsbehandling af ansøgninger

17. Det fremgår af SMV-direktivets art. 13, at direktivet skulle være gennemført 21. juli 2004, men for planer og programmer, der er foreslået før denne dato, indeholder art. 13(2) en overgangsregel, hvorefter SMV-direktivet ikke kræves anvendt, hvis planen eller programmet er foreslået før 21. juli 2004 og vedtaget før 21. juli 2006.

18. Se *Fenger*: UfR 2011B.313 samt *Fenger og Kristiansen*: Festskrift til Jens Peter Christensen, 2016, s. 840 f.

om nye vindmølleparker må udsættes, til der foreligger en ny vindmøllebekendtgørelse vedtaget i overensstemmelse med SMV-direktivets regler.

4.3 SMV-overtrædelsens betydning for den strafferetlige håndhævelse

Det tredje spørgsmål er som nævnt, om det er muligt strafferetligt at sanktionere overtrædelser af vindmøllebekendtgørelsens støjkrav, når det må lægges til grund, at den gældende vindmøllebekendtgørelse er vedtaget i modstrid med SMV-direktivet.

Ved denne vurdering må der på grundlag af dommen i sag C-379/15 sondres mellem overtrædelser, der er begået før og efter dommen i sag C-290/15 (eller muligvis fra det tidspunkt, Miljøstyrelsen tager initiativ til at vedtage en ny støjbekendtgørelse pga. af dommen i C-290/15). Er overtrædelsen begået efter den 27. oktober 2016, vil en midlertidig opretholdelse af støjbekendtgørelsen kunne begrundes med, at der i modsat fald mangler regler, som beskytter mod de skader på miljø og befolkningens sundhed, som en manglende regulering af støjkrav til vindmøller kan medføre.

Derimod forekommer det for overtrædelser begået før 27. oktober 2016 nærmest umuligt at begrunde en begrænset gyldighed af reglerne med betingelserne i C-379/15. Problemet er, at de eventuelle skadevirkninger af en overtrædelse af vindmøllebekendtgørelsens støjkrav er indtrådt. Den strafferetlige sanktion af overtrædelsen kan derfor ikke begrundes med de kriterier for midlertidig gyldighed, der er anført i sag C-379/15 og sag C-41/11, og den pønale begrundelse for en strafferetlig sanktion må afvises efter straffelovens § 1, når gerningsindholdet vedrører overtrædelse af en regel, der ikke er gyldigt vedtaget pga. overtrædelsen af SMV-direktivet.

Det kan i forlængelse heraf overvejes, om den generalpræventive begrundelse for i perioden frem til vedtagelse af en ny vindmøllebekendtgørelse strafferetligt at kunne håndhæve den gældende vindmøllebekendtgørelsens støjkrav forudsætter en ændring af bekendtgørelsen, der tydeliggør det begrænsede generalpræventive formål og den be-

grænsede periode for at opfylde betingelserne i sag C-379/15. Svaret herpå er dog usikkert, men hvis en sådan midlertidig ændring af bekendtgørelsen vedtages, vil det efter min opfattelse tydeliggøre, at straf for overtrædelser i denne begrænsede periode opfylder betingelserne i sag C-379/15.

4.4 Afsluttende om konsekvenserne af de to EU-domme

Det ovenfor anførte eksempel på problemerne med den gældende vindmøllebekendtgørelse overtrædelse af SMV-direktivet (og miljøvurderingsloven) gælder naturligvis også for de andre bekendtgørelser, der må anses for en sektorspecifik regulering af arealanvendelse eller vilkår for tilladelser, som kræver SMV-procedure.

Dette vil som nævnt bl.a. have betydning for husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen og husdyrgødningsbekendtgørelsen og må formentlig betyde, at Natur- og Miljøklagenævnet er forpligtet til at hjemvise sager om miljøgodkendelse af husdyrbrug efter husdyrbruglovens §§ 11 og 12 med henblik på en fornyet godkendelsesbehandling, når der efter en SMV-procedure er udstedt nye bekendtgørelser. Det kan ganske vist anføres, at en sådan fornyet forlængelse af sagsbehandlingen af miljøgodkendelser af husdyrbrug vil støde på betydelig modstand fra landbruget, men som præmisserne i sag C-379/15 er udformet, vil hensynet til landbrugets strukturtilpasninger ikke kunne begrunde en midlertidig anvendelse af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens regler. Men præmisserne i sag C-379/15 begrunder samtidigt, at det ikke er muligt strafferetligt at håndhæve overtrædelser af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen og husdyrgødningsbekendtgørelsen eller afgørelser truffet efter de to bekendtgørelser, hvis overtrædelsen er sket før 27. oktober 2016.

Disse meget vidtgående konsekvenser af overtrædelse af procedurekravene i SMV-direktivet kan så samtidigt tages som en påmindelse til især Miljø- og Fødevareministeriet om at udvide rettidig omhu ved vedtagelse af kommende regler, som er omfattet af SMV-direktivet.